

PROTESTANTSKO KRŠČANSTVO IN POLITIKA

Tri pričevanja iz nemške zgodovine 20. stoletja

Marko Kerševan
Uvodno pojasnilo

V rubriki *Prevod* objavljamo tri prispevke k večni temi »Cerkev in politika« oziroma – glede na usmeritev naše revije – »protestantsko krščanstvo in politika«. Tema ni »večna« le zaradi večnosti političnih konfliktov, s katerimi se cerkve soočajo, se do njih opredeljujejo, vanje posegajo (ali se jih izogibajo), jih s svojimi posegi ali neposegi soproizvajajo. Večna je tudi zato, ker se morajo cerkve vedno znova vpraševati, kako konkretno upoštevati dvoje krščanskih izhodišč/spoznanj, ki naj bi usmerjala njihovo ravnanje nasproti politiki in v njej sami. Gre za dvoje izhodišč/spoznanj, od katerih ni mogoče zanikati ali ignorirati nobenega; upoštevati je treba oba, kljub neizogibnim napetostim ali celo nasprotjem med njima. Ostajati zgolj pri enem ali drugem je (zgodovinsko izpričana) pot v versko, moralno ali politično katastrofo. Naloga krščanske politične misli in prakse je, da odgovori na vprašanje, kako je mogoče upoštevati eno in drugo načelo v konkretni družbeno-zgodovinski življenjski situaciji in artikulaciji.

Gre seveda za (reformatorsko) krščansko načelo, da je »vstali Kristus Gospod vsega sveta«, da ni področja zunaj njegove vladavine in da se mora zato kristjanova vera izražati v njegovem delovanju na vseh življenjskih področjih. Drugo (ali prvo) je načelo, ki ga je luteranstvo za Luthrom formuliralo z naukom o »dveh kraljestvih«, o »dveh regimen-

tih«, o dveh načinih Božjega vladanja svetu – s Postavo in Evangelijem – in zato z dvema načinoma vernikovega delovanja v (še ne odrešenem) svetu, kakršen je.

(V okviru katoliške teologije in socialne doktrine je tema »Cerkev in politika« seveda drugače artikulirana in poimenovana, toda prav tako »večna« v iskanju (ne)mogočega odgovora na vprašanje, kako v tem svetu živeti (vero v) kraljestvo, ki ni od tega sveta.)

V reviji smo že objavili prevoda dveh klasičnih besedil, neposredno posvečenih tej temi: izbor/vpogled v znamenito zgodovinskosoziološko (in teološko) raziskavo Ernsta Troeltscha »Družbeni nauki krščanskih cerkva in skupin« (*Stati inu obstati* 13–14/2011, s komentarjem Volkerja Drehsena) ter analitično in programsko Barthovo predavanje »Skupnost kristjanov in skupnost državljanov« (*Stati inu obstati* 23–24/2016). Objavili smo tudi prevod *Barmenske deklaracije iz leta 1934*, ki je v krizni in kritični situaciji krščanske vere in politike v Nemčiji pozkušala formulirati temeljna načela in »kažipote« krščanskega odnosa in delovanja (17–18/2013).¹

Tokrat objavljamo tri besedila, tri dokumente časa, s katerimi so se avtorji soočali s konkretnimi političnimi izzivi svojega časa in prostora. Gre za skrajno intenzivna, zavzeta, kritična soočanja z – vsaj v dveh primerih – skrajno stisko (pred grozečo politično katastrofo in po njej), h kateri so prispevali tudi verniki in cerkve same s svojo neustrezno dejavnostjo ali nedejavnostjo. Vsa tri besedila so iz nemškega prostora, iz časa soočanja z nacizmom ali njegovimi kasnejšimi posledicami. Ne slučajno v vseh treh odmeva omenjena Barmenska deklaracija; v dveh besedilih neposredno, eno kot da jo anticipira. V reviji smo ob 80-letnici njenega sprejema (Beseda urednika, 19–20/2014) že zapisali, da pomenijo njena načela, artikulirana v skrajno zaostrenih političnih razmerah in razmerjih, smerokaz ali vsaj opomin tudi širše in na daljši rok, torej tudi za nas danes. Prepričan sem, da lahko – mutatis mutandis – isto rečemo tudi za odgovore/nagovore, ki jih posredujejo tri tokrat prevedena besede.

1 Prevod Leona Novaka v okviru njegovega predavanja/članka »Izpovedujoča cerkev, Bekennende Kirche,« *Stati inu obstati* 13, št. 17–18 (2013): 210–13.

dila. Pa najsi vidimo naš sedanji čas in prostor kot zelo drugačna od tistih, iz katerih govorijo, ali pa morda kot ne tako drugačna!

Prvo besedilo je nekoliko skrajšana *pridiga luteranskega teologa Dietricha Bonhoefferja (1906–1945) ob prazniku reformacije v Berlinu, 6. novembra 1932*, prav na dan volitev v nemški Reichstag. Za pridigo si je 26-letni Bonhoeffer izbral odlomek iz Janezovega Razodetja, Apokalipse! Pri pridigi je bil navzoč tudi takratni nemški predsednik, stari Paul von Hindenburg (1847–1934), ki je marca tega leta ob ponovni kandidaturi tudi s podporo socialdemokratov premagal Hitlerja, ko se je ta potegoval za predsedniški položaj. Na novembrskih volitvah je Hitlerjeva stranka v primerjavi s predhodnimi julija 1932 doživela vidno oseko in zmanjšanje števila glasov, čeprav je ostala najmočnejša stranka v parlamentu; povečalo se je število komunističnih poslancev. Tudi v novoizvoljenem državnem zboru, s sprtimi levimi, sredinskimi in konservativnimi strankami, ni bilo mogoče sestaviti večinske vladne koalicije brez Hitlerjeve NSDAP. Po dolgem taktiziranju in omahovanju je 85-letni Hindenburg popustil prigovarjanjem in pritiskom ter 30. januarja 1933 imenoval za kanclerja Hitlerja. Popustil je tudi Hitlerju, ko je še istega leta razpisal nove volitve, na katerih je NSDAP – potem ko je Hitler z vladnimi ukrepi razbil komunistične in socialdemokratske organizacije – končno dosegla parlamentarno večino (v koaliciji z manjšim zaveznikom). Nadaljevanje je znano. Hindenburg je umrl aprila leta 1934.

Dietrich Bonhoeffer je bil vseskozi nasprotnik Hitlerja in nacional-socializma: svoj odpor je marca 1945 plačal z življenjem v nacističnem obračunu z zarotniki po atentatu na Hitlerja. O Bonhoefferju, njegovi teologiji in etiki, njegovem nasprotovanju nacizmu in sodelovanju pri zaroti proti Hitlerju je v naši reviji (3–4/2006, 48–75) obsežno pisal Nenad Vitorović ob izidu slovenskega prevoda izbranih Bonhoefferjevih spisov (*Odgovornost in svoboda*, Mohorjeva družba, 2005).

Drugo besedilo, (ki smo ga po viru, iz katerega smo prevajali, naslovili z nosilnimi besedami samega teksta: *Zablodili smo*), je tako imenovana *Darmstadtska izjava iz leta 1947*. Pod naslovom »O politični poti našega ljudstva« jo je 8. avgusta 1947 sprejel Bratski svet Evangeličanske cerkve v Nemčiji. Izjava je bila po koncu vojne in zlorabi nacizma prvi

poluradni dokument Evangeličanske cerkve, ki je konkretnije presodil in obsodil sodelovanje in sokrivdo nemških protestantov pri uveljavljanju nacizma.

Prva »izjava o krivdi«, tako imenovana »*Stuttgarter Schulderklärung 1945*« iz oktobra 1945², se je zadovoljila s sicer brezrezervnim priznanjem:

Z veliko bolečino izjavljamo: mnogim narodom in deželam smo povzročili neizmerno trpljenje [dobesedno: po nas je prišlo na mnoge narode in dežele neizmerno trpljenje]. Kar smo pogosto že govorili v naših verskih občinah, to izjavljamo zdaj v imenu vse Cerkve.

Takoj za tem pojasnjuje: »Dolga leta smo se sicer v imenu Jezusa Kristusa borili proti duhu, ki je našel svoj strašni izraz v nasilnem nacionalsocialističnem režimu.« V nadaljevanju obtožuje in ublažuje hkrati: »Toda obtožujemo se, da nismo pogumneje izpovedovali, zvesteje molili, zavzeteje verovali in gorečnejše ljubili«. To je bilo tudi vse.

Stuttgartska izjava izzveni v samoobtoževanje, da so si cerkev in verniki premalo prizadevali za dobro, ne omenja pa, da bi bilo v njihovem delovanju lahko kaj slabega/zgrešenega in kaj bi to bilo. Darmstadtško besedilo v tem smislu nadaljuje/dopolnjuje stuttgartsko priznanje krivde. Pri nastajanju besedila so odločilno sodelovali Martin Niemöller (ki je bil tudi podpisnik prve izjave)³, ugledni luteranski teolog Hans

2 »Stuttgartska izjava o krivdi« ali »Stuttgartska izpoved krivde« (v nemščini »Stuttgarter Schulderklärung« ali »Stuttgarter Schuldbekanntnis«) je nastala ob prvem povojnem obisku Nemčije predstavnikov svetovnega Ekumenskega sveta Cerkev 18./19. oktobra 1945. Podpisalo jo je enajst uglednih članov sveta Evangeličanske cerkve v Nemčiji: Theophil Wurm, Hans Christian Asmussen, Hans Meiser, Heinrich Held, Hanns Lilje, Hugo Hahn, Wilhelm Niesel, Rudolf Smend, Gustav Heinemann, Otto Dibelius, Martin Niemöller. Objavljena je bila pod naslovom »Stuttgarter Erklärung« januarja 1946 v uradnem cerkvenem glasilu *Verordnungs- und Nachrichtenblatt. Amtliches Organ der EKD*. Nr.1, Jan. 1946.

3 Martin Niemöller (1892–1984) je bil v času nacizma sedem let v koncentracijskem taborišču in je avtor znane grenke »zgodbe« (ki kroži v več variantah): »Najprej so prišli po soseda komunista, pa sem bil tiho, saj nisem bil komunist, potem so prišli po socialista, pa sem bil tiho, saj nisem bil socialist, potem so prišli po sindikalista, pa sem bil tiho, saj nisem bil sindikalist, potem so prišli po Juda, pa sem bil

Joachim Iwand (že predvojni nasprotnik nacizma, ki je imel zato prepoved javnega nastopanja, po propadu nacizma pa postal profesor za sistematsko teologijo na univerzi v Göttingenu), pa tudi sam Karl Barth. Izjava ni postala del uradne zbirke merodajnih besedil Evangeličanske cerkve v Nemčiji kot na primer Barmenska izjava in tudi stuttgartsko priznanje krivde. Njena naklonjenost socializmu, nasprotovanje anti-komunizmu ter »krščanskim političnim frontam« so v času porajanja hladne vojne, delitve Nemčije in protisovjetske in protikomunistične mobilizacije izzivali nasprotovanje, tudi obsojanje. Bila pa je naklonjeno sprejeta na levem, kritičnem, krilu zahodnonemških protestantov in v širših cerkvenih krogih vzhodne Nemčije oziroma bodoče NDR.

V času sodobnih novih/starih napadalnih nacionalizmov, poglobljanja starih in novih neenakosti in delitev v svetu (tudi med krščanskimi verniki samimi) (p)ostaja njeno sporočilo živo in aktualno, vsaj kot spomin/opomin in izziv, če že ne kot neposreden smerokaz – ne le za Nemčijo in verjetno danes ne predvsem za Nemčijo. Ne slučajno je dobila svoje mesto v izboru »Velika besedila iz petstotih let: kaj je protestantsko«, ki ga je leta 2008 sestavil Friedrich Schorlemmer, evangeličanski teolog in socialdemokratski politik. Prav gotovo pa je velika slabost te izjave – kot tudi stuttgartske –, da ne govori o antisemitizmu in holokavstu ter sokrivdi nemških protestantov pri tem (čeprav so bili vidni pisci izjave, kot Iwand in Barth, v času nacizma znani nasprotniki antisemitizma in tudi razširjenega krščanskega protijudovstva). Tudi ta izjava kaže, da je v nemški javnosti (in cerkvah) zavest o širini in globini tega zločina in sokrivdi zanj zares prodrla šele v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja.

Tretje besedilo, *Misli o politični etiki*, je drugače intonirano kot prvi dve. Nastalo je kasneje, v mirnejšem obdobju petdesetih let prejšnjega stoletja (1957). Označujeta ga umirjenost in uravnoteženost v presojah in napotilih – tudi tako želi prispevati k temu, da se krize, zablode in katastrofe ne bi ponovile oziroma vsaj da ne bi sami kristjani s svojo (ne)dejavnostjo prispevali k njim. Avtor *Gustav W. Heinemann* (1899–1976) je

tiho, saj nisem bil Jud – potem so prišli pome in ni bilo več nikogar, ki bi se oglašil zame.«

tudi bil že predvojni nasprotnik nacizma, čeprav je to obdobje kot pravnik preživel dokaj mirno, brez zapora ali preganjanja. Sodeloval je pri sprejemanju Barmenske deklaracije in bil med podpisniki Stuttgartske izjave. V letih 1949–1955 je predsedoval sinodi Evangeličanske cerkve v Nemčiji. V povojnih letih je bil župan v Essnu, bil med soustanovitelji krščanskodemokratske stranke (CDU), eno leto notranji minister v vladi Konrada Adenauerja, a je kmalu odstopil, ker je postal oster nasprotnik takratne Adenauerjeve politike. Nasprotoval je njegovi politiki ponovne oborožitve Nemčije, enostranskega povezovanja z Zahodom in članstvu v Natu, saj je po njegovem vse to vodilo v poglobljanje razdeljenosti Nemčije in Evrope sploh, z nevarnostjo nove katastrofe. Leta 1957 je zato prestopil v socialdemokratsko stranko. V letih 1966–1969 je bil pravosodni minister. Od leta 1969 do leta 1974 je bil predsednik Zvezne republike Nemčije – v času kanclerja Willija Brandta, njegovega poklona žrtvam holokavsta v Varšavi, nove vzhodne politike, priznanja povojnih nemških meja, a tudi vietnamske vojne, radikalizacije protiiperialističnega in protikapitalističnega upora med nemško (študentsko) mladino, ko se je ta v enem delu izrodil v terorizem skupin Baader-Meinhoff in RAF, ter začetka oboroženega policijskega obračunavanja s temi skupinami. Pridružujem se tistim, ki menijo, da je v težkih preizkušnjah svojega predsednikovanja ostal zvest zapisanim mislim v spodaj prevedenem besedilu.

Dietrich Bonhoeffer

Protestantska cerkev mora protestirati

Pridiga ob prazniku reformacije 6. novembra 1932 v Berlinu⁴

Vendar imam zoper tebe to, da si opustil prvotno ljubezen. Spomni se torej, od kod si padel, spreobrne se in opravlja prvotna dela. Če pa se ne spreobrneš, bom prišel k tebi in odstranil tvoj svečnik z njegovega mesta (...)

- 4 Dietrich Bonhoeffer, Predigt zur Offenbarung 2, 4–5, 7. (Berlin, Reformationsfest 6. 11. 1932) V *Dietrich Bonhoeffer Werke 12: Berlin 1932–1933*, ur. Eberhard Bethge et al. (München: Christian Kaiser Verlag, 1997), 423–30. Objavljamo nekoliko skrajšano pridigo, ki jo je imel Dietrich Bonhoeffer v Berlinu na prvo nedeljo po dnevu

Kdor ima uho, naj prisluhne, kaj govori Duh Cerkvam. Zmagovalcu bom dal jesti z drevesa življenja, ki je v Božjem rajju (Raz 2, 4–5, 7).

Vsem nam bi moralo postati jasno, da smo v dvanajsti uri življenja naše evangeličanske cerkve, da torej nimamo več dosti časa, ko bo odločeno, ali je z njo konec ali jo čaka začetek novega dne [...].

Zakaj ne uvidimo, da ta cerkev ni več Luthrova cerkev, da je bil Luther od hudiča stisnjen v kot, ko je v strahu božjem izrekel svoj »tukaj stojim« [»in ne morem drugače«], in da je ta njegov stavek zelo malo primeren, da bi ga mi današnji povzemali za njim. Preprosto ni resno ali pa je neodpušljivo lahkomišelnost in ošabnost, če se zabarikadiramo za to besedo, za tem stavkom. *Mi lahko drugače*, vsekakor bi morali drugače in bilo bi zares nečastno pred Bogom in ljudmi, če bi zmogli samo tako in ne drugače. Nihče od nas ni na zadnjem položaju, na katerem bi lahko le še v molitvi k Bogu rekel: ne morem drugače, pomagaj mi. Mi lahko in tudi moramo drugače.

Danes bo s prižnic tisočkrat odmevalo: Tukaj stojim, ne morem drugače. Toda Bog pravi: »Vendar imam zoper tebe ...«

Protestantska cerkev praznuje svoj dan. K njenim tradicionalnim obveznostim spada, da protestira. Protestirati mora, čeprav je lahko zelo različno, proti čemu. Tokrat torej proti sekularizmu v liku brezbožnosti, seveda tudi proti katolicizmu in njegovim nevarnostim, zdaj morda še posebej (pri čemer so seveda mišljene le politične nevarnosti). Dan protestantizma skratka pomeni protest: protest proti pretesnim sponam, proti dogmi in avtoriteti, protest za svobodo mišljenja in vesti, za svobodo posameznika; protest proti nemorali in neveri; protest proti vsem, ki niso v cerkvi in ki se zato za protest komajda zmenijo. Kako lahko in samozavestno protestiramo, saj imamo napisano pravico do tega. Kakšen krasen dan. Kričimo: Mi protestiramo! Toda Bog govori: »Vendar imam zoper tebe ...« To pomeni, da tudi Bog protestira. Proti komu? Proti nam in našemu protestu! Ali ne slišimo tega?

reformacije, 6.11. 1932. Prav na ta dan so bile volitve v Reichstag, po katerih je Hitler postal nemški kancler. Z oglatimi oklepaji označene okrajšave in pojasnila so uredniški ali prevajalčevi. Po uporabljenem viru je prevzet tudi uredniški naslov pridige. Biblijski citati so po Slovenskem standardnem prevodu.

Protestantizem ne pomeni našega protesta proti svetu, temveč Božji protest proti nam samim: »Vendar imam zoper tebe ...«

Pretvarjamo se: v osnovi prav dobro vemo, da ne gre za »trden grad« [iz luteranske himne, po psalmu] niti za »tukaj stojim« niti za naš protest. Prav dobro vemo za Božji protest proti nam, vemo, da je prav dan reformacije najmočnejši Božji pohod proti nam. Toda tega nočemo priznati niti sebi niti svetu. Bojimo se, da nismo kos temu napadu; bojimo se blamirati pred Bogom in pred svetom, če bi to priznali.

Pustite Luthra končno v miru počivati in poslušajte evangelij, berite njegovo Biblijo, poslušajte Božjo besedo samo. Bog nas na sodni dan gotovo ne bo vprašal: ali ste zgledno praznovali dan reformacije, vprašal bo: ste poslušali in ohranili mojo besedo? Pustimo si zato reči: »*Vendar imam zoper tebe to, da si opustil prvotno ljubezen.*«

Da bi le zmogel zdaj to besedo izreči tako, da bi nas zbolelo! Kajti mora nas boleti, sicer ne bi bila Božja beseda. Toda vidim, da si že zdaj – kot pri branju slabega romana – najprej preberete o srečnem zaključku zgodbe, da vas sama predhodna zgodba ne bi le preveč vznemirila in da si lahko še vedno rečete, saj se bo vse dobro končalo. *Vendar jaz imam zoper tebe, da si zapustil prvotno ljubezen.* Razlika med tem, kar je bilo tu imenovano kot prvotna ljubezen, in vsem drugim, za kar običajno uporabljamo to ime, je zelo pregnantna. Onkraj te prve ljubezni ni več nobene druge ljubezni. Prvotna ljubezen je edina ljubezen, ki sploh obstaja – kajti gre za ljubezen iz Boga in k Bogu; zunaj nje je le sovraštvo, zapustiti jo, pomeni zapustiti Boga, zapustiti brate; pomeni, da zmoremo Boga in svet le še sovražiti.

Vendar imam zoper tebe, da si opustil prvotno ljubezen – torej je bilo vendarle nekoč drugače! Torej je bil vendarle pri tebi nekoč drugačen začetek! Torej se je nekoč s tabo vendarle nekaj zgodilo. Nekoč si imel – ali morda nisi? – vendar nekaj opraviti z Bogom. Nekoč si vendarle molil k njemu, mu govoril o svojih stiskah in hudem, ga vendarle ljubil; nekoč si vendarle menil, da moraš poizkusiti z Bogom. Nekoč se je okoli tebe vendarle nekaj zares dogajalo; tiste druge, ki ti gredo na živce, ki ti povzročajo toliko muk, si nekoč ljubil, ker si pri tem mislil na Božjo ljubezen. Nekoč si vendarle menil, da bi moral biti Bog gospod

nad tvojim življenjem, vse do notranjih skritih globin. In to je tudi bil, ko si z Jezusom Kristusom v mislih in srcu šel med brate. *Vendar imam zoper tebe ...*

[...] Reformacijska cerkev je cerkev tistih, ki se ne izmikajo klicu k pokori, tistih, ki pustijo, da je tu Bog Bog; ta cerkev ve, da mora tisti, ki stoji, paziti, da ne pade; da se torej ne sme ponašati s tem, da stoji. Naša cerkev stoji v Božji besedi in v tej besedi smo mi tisti, ki bodo sojeni. Cerkev apostolov in Luthra je cerkev, ki dela pokoro, je cerkev, ki pusti Bogu, da je Bog.

Verovati, pokoriti se, pomeni pustiti Bogu, da je Bog; pomeni, da smo mu poslušni/pokorni [*gehorsam*] tudi v našem delovanju, prav posebej v našem delovanju. Nihče, ki pozna cerkev, se ne bo pritoževal, da cerkev nič ne dela, da ničesar ne stori. Ne, cerkev postori neskončno mnogo, tudi z mnogo požrtvovalnosti in zaresnega truda. Toda mi vsi tako opravljamo mnoga druga, tretja in četrta dela, ne pa tistih prvih, *prvotnih*. In prav zato cerkev ne opravlja odločilnega. Praznujemo, reprezentiramo, skrbimo za mladino, za socialno pomoč in blaginjo, izvajamo protiateistično propagando. Toda ali opravljamo tista prvotna dela, ki so odločilna za vse? Ali ljubimo Boga in brate s tisto prvo, strastno gorečo ljubeznijo, ki tvega vse – razen Boga?

Ura naše cerkve se je približala. Bog je bil dolgo potrpežljiv. Za samo uro ne vemo. Vsak trenutek lahko pride nad nas in vse pomete. Povsod je nemir. Bog se je že poslužil najbolj čudnih orodij za svoje rušilno delo. Zgodba o razrušenju Jeruzalema po nevernikih nam začenja postajati po svojem pomenu strašno blizka. Danes ni čas za velike besede o potrebnih junaških dejanjih ob takem zlomu. Kakorkoli bo prišlo – Bog bodi Gospod.

Bomo obstali, bomo prestali, bomo zmogli verovati do konca? Bodočnost nas navdaja s strahom. Toda Božja obljuba nas tolaži. Blažen, kdor je k njej poklican.

Zablodili smo ...

Darmstadtska izjava 1947⁵

1. Prejeli smo besedo o spravi sveta z Bogom v Kristusu. To besedo naj bi poslušali, sprejeli, se po njej ravnali in usmerjali. Ta beseda pa ni slišana, ni sprejeta, ne more voditi našega ravnanja, če se ne pustimo osvoboditi [*freisprechen*] naše krivde, tako krivde naših očetov kot nas samih, in če se s Kristusom, dobrim pastirjem, ne vrnemo domov z vseh naših zgrešenih in zlobnih poti, na katere smo kot Nemci zablodili v našem političnem hotenju in delovanju.

2. Zablodili smo, ko smo začeli sanjati sen o posebnem nemškem poslanstvu, kot da bi nemško bistvo lahko ozdravilo svet. S tem smo pripravljali pot za neomejeno uporabo politične moči in povzdignili našo nacijo na Božji prestol. Pogubno je bilo, da smo začeli našo državo utemeljevati samo na močni vladavini (navznoter) in vojaški moči (navzven). Tako smo zavrgli našo pravo poklicanost, da z darovi, ki smo jih Nemci prejeli, sodelujemo pri skupnih nalogah ljudstev.

3. Zablodili smo, ko smo začeli vzpostavljati »krščansko fronto«⁶ proti nujnim preureditvam v družbenem življenju ljudi. Maščevala se nam je povezanost Cerkve s silami, ki so ohranjale staro in podedovano. Izneverili smo se krščanski svobodi, ki nam dovoljuje in nas spodbuja, da menjamo življenjske oblike, kjer sožitje ljudi spremembe zahteva. Zanikali smo pravico do revolucije, tolerirali in odobrvali pa razvoj v absolutno diktaturo.

4. Zablodili smo, ko smo menili, da moramo oblikovati fronto dobrega proti zlu, svetlobe proti temi, pravičnih proti nepravičnim v političnem življenju in s političnimi sredstvi. Z vzpostavljanjem političnih, socialnih in svetovnonazorskih front smo popačili svobodno ponudbo Božje milosti vsem in prepustili svet njegovemu samoopravičevanju.

5 Das Darmstädter Wort des Bruderrates der Evangelischen Kirche in Deutschland, »Ein Wort zum politischen Weg unseres Volkes« (8. 8. 1947). V *Kirchliches Jahrbuch 1945–1948* (Gütersloh, 1950), 220–22. Naslov nad prevodom in pojasnila v oglatih oklepajih so uredniški ali prevajalčevi.

5. Zablodili smo, ko smo prezrli, da bi moral ekonomski materializem marksističnega nauka spomniti Cerkev na nalogo in obljube, ki jih ima cerkvena skupnost za življenje in sožitje ljudi v tostranstvu. Opustili smo, da bi se v skladu z evangelijem o prihajajočem Božjem kraljestvu in po njegovi meri v imenu krščanskosti zavzeli za stvar revnih in brezpravnih [dobesedno: naredili stvar revnih in brezpravnih za stvar krščanskosti].

6. Ko to spoznavamo in priznavamo, vemo, da smo kot Kristusova skupnost osvobojeni za novo, boljše služenje v Božjo slavo in večno in časovno blaginjo ljudi. Naše ljudstvo (in znotraj njega predvsem mi, kristjani), ne potrebuje parole »krščanstvo in zahodna civilizacija«, temveč spreobrnitev k Bogu in obrnitev k bližnjemu v moči Kristusove smrti in vstajenja.

7. Pričali smo in pričujemo danes na novo: »Z Jezusom Kristusom smo osvobojeni iz brezbožnih spon tega sveta v svobodno in hvaležno služenje Božjemu stvarstvu« [Barmenska izjava]. Zato prosimo in rotim: ne dopustite, da bi vam zagospodoval obup, kajti naš Gospod je *Kristus*. Ne predajajte se brezverni ravnodušnosti, naj vas ne zavajajo sanje o boljši preteklosti ali špekulacije o bližajoči se vojni; svobodno in trezno prevzemimo odgovornost, ki jo imamo vsi skupaj in vsak od nas za izgradnjo boljše nemške državnosti, ki bo v službi prava, blagostanja, notranjega miru in sprave med narodi.

Darmstadt, 8. avgusta 1947

Gustav Heinemann
Ni nobenega izgovora
*Misli o politični etiki*⁶

1. *Politična diakonija*

Krščanskost brez služenja je kot drevo brez sadu. Naša služba pa ni namenjena le cerkvi in ljudem, ki si ne morejo pomagati (bolni, sta-

6 Gustav Heinemann, *Im Schnittpunkt der Zeit: Reden und Aufsätze*, Mit einem Vorwort von Helmuth Gollwitzer (Darmstadt: Verlag Stimme der Gemeinde, 1957), 70–80. Naslov in pojasnila v oglatih oklepajih so uredniški ali prevajalčevi.

ri, zaprti), ampak tudi zdravim ljudem na vseh življenjskih položajih. Diakonijo moramo razumeti kar se da široko. H krščanskemu služenju sodi tudi soodgovornost za državljansko skupnost in njene ustanove na vasi, v mestu in državi, za politične stranke, podjetja in poklicna združenja.

2. Naše mesto

Različni ljudje imajo različne naloge. Kje je tvoje mesto v množici nalog? Odgovor daje Bog z darovi, ki jih je nekomu dal. Bog nam je dal različne darove. Z darovi nas je napotil na mesto našega služenja.

3. Naše zavore

Naše cerkve je stoletja vodila deželna oblast. Tako so nastali pridigarški položaji tudi brez živih verskih skupnosti. Dolga stoletja je bila oblast povezana z dednimi monarhijami. Od tod podložniški duh, ki živi še danes.

Danes smo kot kristjani in kot državljani soodgovorni za cerkev in državo: cerkveno vodenje in posvetna oblast danes izhajata – čeprav na različne načine – iz nas kot članov verske občine in državljanov.

Oblast ni več naš gospod(ar), bila naj bi naš služabnik. Vsi smo soodgovorni za to, kakšna je in kakšne so njene odločitve. Vsi imamo pravice in dolžnosti, da jo volimo in mnogi od nas smo poklicani k javni službi in odgovornosti – v samoupravi, stranki, vladi.

4. Ali sodi politika na področje Kristusovega gospodovanja?

Barmenska izjava iz maja 1934 pravi v drugem členu:

»S tem, ko je Jezus Kristus Božja obljuba/zagotovilo [Zuspruch] odpuščanja vseh naših grehov, je hkrati in z enako resnobnostjo tudi Božja mogočna pravica/zahteva [Anspruch] do vsega našega življenja; po njem se nam dogodi vedra osvoboditev iz brezbožnih spon tega sveta v svobodno in hvaležno služenje njegovim stvaritvam.«⁷

⁷ Glej *Protestantizem*, tematska številka revije *Poligrafi* 21-22 (2001), 156; glej tudi prevod Leona Novaka v *Stati inu obstati* 13, št. 17-18 (2013), 211.

Božja obljuba *in* Božja zahteva! Pravica do *vsega* našega življenja! Pravica torej tudi do našega življenja in delovanja kot državljanov v javni službi katerekoli že vrste. Barmenska deklaracija izrecno dodaja: »Zavračamo napačni nauk, da obstajajo področja našega življenja, na katerih ne pripadamo Jezusu Kristusu, ampak drugim gospodarjem.«⁸

5. *Luthrov nauk o dveh kraljestvih*

Pri tem nam bo pomagalo Luthrovo razlikovanje dveh kraljestev ali dveh načinov Božjega gospodovanja – preko Postave in preko Evangelija. Luther se je moral spoprijeti na dveh frontah, s papežem in z »zanesenjaki« [»*Schwärmer*«]. Z razlikovanjem dveh kraljestev je nasprotoval klerikalnim oblastniškim pretenzijam cerkve nasproti državi in utopiji zanesenjakov po izboljšanju sveta z evangelijem.

Treba pa je preprečiti, da bi se zaradi tega resignirano spoprijaznili s svetom. Zato danes zavzeteje kot Luther vprašujemo o srečanju obeh kraljestev v Bogu. Tudi po Adamovem grešnem padcu je minljivi svet prostor dejavnega bogoslužja človeku in njegovi blaginji, pa čeprav človeško prizadevanje ne more odpraviti nepopravljivosti (padlega) sveta.

6. *Realizem Biblije*

Biblija nam govori, kdo in kaj je človek. Je podoba Božjega stvarjenja, ki se ne zmore samo odrešiti, je pa deležno obljube odrešenja po Jezusu Kristusu. S tem je kristjan po eni strani zavarovan pred iluzijo, da bi videl ali v državi ali v etičnem ali v tehničnem razvoju pripravljavce poti v zemeljski raj, raj pravičnosti ali večnega miru. Ni pokristjanjenja (samoodrešenja) sveta. Zato države – kakršne koli oblike že je – ne smemo pobožanstviti, ne smemo podleči idealističnemu zanesenjaštvu. Ne smemo pa države – kakršne koli oblike že je – v temelju zaničevati ali dopuščati, da zapade v anarhijo. Država je Božja ureditev z nalogo, da pomaga dobremu in nasprotuje zlemu (tudi s silo).

S tem je kristjan po drugi strani obvarovan, da bi odpisal katerega-koli sočloveka. Ni nevrednega človeškega življenja, ki bi ga smeli uničiti. Ni zanikovalca Jezusa Kristusa, ki bi mu – na primer zaradi politič-

8 Prav tam.

nega nasprotovanja – smeli odreči Jezusovo pričevanje. Kristus ni umrl *proti* Karlu Marxu ali proti boljševikom, temveč *za* njih, kakor za vse nas. Zato proti drugim ne smemo vzpostavljati nikakršnih krščanskih front (na primer v strankah ali v sindikatih).

7. *Usmerjanje po evangeliju ali po cerkvi?*

Gospodstvo Jezusa Kristusa za nas pomeni, da v položaju, ki nam je bil dodeljen, poslušamo evangelij (tako v zasebnem življenju kot v javni službi). Biblija ni knjiga receptov, v kateri bi v geslovniku za vsako situacijo našli ustrezno, vnaprej izdelano navodilo. Prav tako nam nihče v cerkvi, tudi cerkveno vodstvo (prezbiterij, sinoda, škof), ne more v imenu Jezusa Kristusa zavezujoče reči, kaj moramo storiti. Tudi v cerkvi ni nihče gospodar naše vesti. Hkrati pa je Biblija več kot knjiga o splošnih »ureditvah« ali »mejnikih«, znotraj katerih lahko prosto presojamo in odločamo, in tudi cerkev je nekaj drugega kot govorilnica [*Sprechsaal*].

8. *Osebna odločitev*

Svoje odločitve moramo sprejemati osebno, ker Bog resno jemlje vsako svojo stvaritev. Odločitvi ne moremo ubežati, Bog nas je poklical po imenu. To je resnoba in hkrati veličina evangelija, zlasti v reformatorskem (protestantskem) razumevanju.

Pri vseh odločitvah, tudi v politiki, moramo biti kar se da poslušni/pokorni Jezusu Kristusu. K poslušnosti nam pomagajo Božja beseda v evangeliju kot tudi nasvet in molitev bratov.

9. *Bratska skupnost*

Naše sedanje politične odločitve so različne, celo nasprotujoče si (na primer o oboroževanju ali o obvezni vojaški službi). To ni po Božji volji.

Zato ne smemo obtičati v različnosti naših odločitev; drug drugega moramo iskati v tem, kar nam pomaga k isti poslušnosti, h kateri smo vsi poklicani. Naša cerkvena skupnost se ne sme razbiti zaradi različnosti naših političnih odločitev, saj je utemeljena v skupnosti vere v Jezusa Kristusa, ki presega vse razlike v mnenjih in presojah.

10. Božja obljuba

Politika ni bolj ogrožena od demonov kot na primer poslovnost ali zakonska zveza. Na vseh področjih smemo upati na odpuščanje v Jezusu Kristusu. Zato ni nobenega izgovora pred klicem k odgovornosti in dejavnosti tudi v javnem življenju.

VIR

Schorlemmer, Friedrich, ur. 2008. *Was protestantisch ist: Große Texte aus 500 Jahren*, 29–32, 103–4, 243–47. Freiburg, Basel in Dunaj: Herder.

Iz nemščine prevedel Marko Kerševan